

weg met een enkel vonniswoord of keurig machtspreukje te willen kenschetsen. Het gaat niet aan met name onze eeuw alleen te meten naar de teekenen van ontbinding. De wereld is geen kerkhof en de moderne mensch geen lijk. Geschiedenis is altijd gisting, crisis, en we zien het ook op economisch en internationaal-staatkundig gebied, in de vrijmaking van den arbeid, in de vastlegging van de rechten van den arbeidenden stand, in het streven naar een organisatie van het wereldleven in een volkenbond, in de poging tot het scheppen van een internationale rechtbank, — wij zien het in de respectabele maatregelen tot bescherming en opvoeding der jeugd, in de driftige bestrijding van het alcoholisme en de forse "drooglegging" van staten, dat het toch niet alles dood en duisternis is, wat uit de moderne menscheit opgist, en wij ontvangen hieruit de aanmaning, ook in de beoordeeling van de prestaties op het veld der wijsbegeerte, en in het algemeen van de producten van het geestesleven der huidige ongelovige wereld, niet eenzijdig en zwartgallig te zijn.

Met andere woorden: Men kan onzen tijd van twee kanten bekijken.

Laat ik trachten, dit door voorbeelden sprekend en bevattelijk te maken.

Er zijn menschen, die wanhopig oordeelen, dat onze tijd dóór en dóór materialistisch is.

Het valt hun niet zwaar hun pessimisme redelijk voor te stellen, want, al is er reeds geruimen tijd geleden een kentering ingetreden in de geestverrichting der natuurwetenschap, de dragers en vertegenwoordigers dezer wetenschap, gelijk wij die aan de staatsuniversiteiten aantreffen, vertoonen over het algemeen nog niet het beeld van den verloren zoon, die de zwijntroeg van het materialisme vaarwel zegt, om naar vaderhuis van overvloed terug te keeren.

Comte teekende eens den gang der geschiedenis aldus: In de oudste tijden verkeerde de menscheit in de theologische periode; na de Hervorming in de metaphysische (bovennatuurlijke); en nu komen wij in de natuurkundige.

In deze uitspraak kan men evengoed waarheid als onzin vinden.

Zoo ook in het harde vonnis van Theobald Ziegler (Geestelijke en sociale stroomingen in de 19de eeuw): „Onze wetenschap heeft aan al het transcendente (wat boven de waarneming uitgaat) den rug toegekeerd”.

Zachter in den vorm, maar naar den inhoud even scherp, is het oordeel van Simon („Christliche und moderne Weltanschauung”): „Door de moderne wereld gaat een tendens (doelstreven), die ons ver en verder af wil drijven van Christus en den levenden God”.

En, al heeft in theorie de wetenschap het platte, hette, materialisme van Haeckel en Büchner verloochend, het volk, de massa, heeft deze frontverandering der leiders nog niet meegemaakt.

In het jaar 1900 waren, alléén in Duitschland, 700.000 exemplaren van Haeckel's „Werelddraden” verkocht.

Het Marxisme, met al zijn fundamentele fouten

en dwaansheden, is feitelijk nóg de denksfeer, waarin het socialisme en communisme leeft.

Het karakter van de wijsbegeerte, door de school van '80 gepropageerd, was, ondanks het mooi mystieke kleurtje, antichristelijk en antigodsdienstig.

Al hebben deze mannen later niet weinig bakzeil gehaald, al heeft Kloos „De navolging van Christus” van Thomas à Kempis, verholandscht en verheerlijkt; al heeft Louis Couperus gevoelige dingen gezegd over „De jeugd van St. Franciscus”; al heeft Frederik van Eeden den mysticus Eckhart bij zijn bewonderaars ingeleid en is hij tenslotte zelf tot de Roomsche vroomheid bekeerd, — de volksziel, insover zij zich met literatuur bemoeit, heeft de vroegere uittalingen dezer heeren — baanbrekers niet vergeten en losgelaten, omdat ze zich beter aansluiten bij de natuurlijke gesteldheid van het menschenhart.

Kloos heeft gezegd: „God en metaphysica zijn dingen, waarover men beter doet niet te spreken”.

Van hem is ook de gretig aanvaarde spot: „De godsdienst hoort thuis in hofjes en op de stille singels, waar de kastanjes het gele blad lang vasthouden”.

Moet ik nog meer illustraties invoegen?

Welnu, — de bij uitstek populaire, zelfs door schooljongens en bakvischjes van christelijke burgerscholen vertroetelde, Adama van Scheltema zei: „De godsdienst is de goedkoopste levensleer en zaligheid van de dommen, zwakken en oneerlijken”.

„Voor mij”, zoo sprak dezezelfde dichtervorst, „is er slechts één vroomheid: de schoonheid, en slechts één geest: de Heilige Geest der Kunst”.

Albert Verwey filosofeerde: „Voor mij is er slechts één godsdienst: het leven”.

Met een verbluffende eerbijheid heeft Schoemaeckers voorgesteld in den nieuwen godsdienst de aarde te aanbidden.

Het „Onze Vader” zet hij alvast om in de taal dezer religie: „Lieve aarde, die ons aller moeder zijn, gezegend zij uw heilige schoot”.

Deze taal is evangelie voor het aardsgezinde hart van den mensch, dat iedere profetie van Godsontkenning aangrijpt om het zinlijk leven te rechtvaardigen.

In den oceaan van het leven schijnt de koude golfstroom van het zinlijke allangzameer te overheerschen.

In de oorlogslanden is de Europeesche ontarding der beschaving, waarvan Max Nordau reeds vóór 25 jaren het wrede beeld schetste, in het stadium van verwildering overgegaan.

In het soliede, voorbeeldige, Nederland nam de anti-kerkelijke strooming, die voor een groot deel anti-godsdienstig getypeerd is, toe in breedte en vaart.

Volgens de laatste telling verklaarden 533.714 menschen buiten alle kerkelijke organisatie te staan, — dat is bijna 8 pct. der geheele bevolking.

In Amsterdam bedroeg het getal der kerkloozen in 1900, 5.9 pct.; in 1910, 11.81 pct.; en in 1920, 21.73 pct. van de bevolking. In tien jaar tijds is dus het getal der afzijdigen bijna verdubbeld.

De hoogst belangrijke toespraak is nagenoeg woordelijk opgenomen in een boekje: Het derde Zuider-Zendingsfeest, Goes, A. C. de Jonge Sij., blz. 7-21.

Maar nog met het stof bedekt, dat de verkiesingen hadden opgejaagd, voelden verslaggevers van liberale bladen zich verplicht hun weersin tegen den nieuwen volksvertegenwoordiger te kennen te geven door op laakbare wijze te spotten met de heilige dingen, door hem op dat Zendingsfeest besproken.

Dit was eveneens het geval met de toespraak van Dr. Kuyper op het Twaalfde Christelijk Nationaal Zendingsfeest te Boekenrode, 7 Juli 1875; waar hij verdere mededeelingen deed over de conventie te Brighton en haar noemde een reviel van zoo hoge beteekenis, dat men na de Hervorming vruchteloos in de kerkgeschiedenis naar wederga zocht. De kracht dezer beweging lag niet in eenigen vorm of leertype, maar uitsluitend in de tastbare tegenwoordigheid en krachtvolle werking van den Heiligen Geest. Of ook ons land den zegen dezer kracht zou smaken? Spreker meende dit ongetwijfeld. Het was een beweging geheel in den stijl onzer kerk; in hart en kern gereformeerd; zich aansluitend aan onze belijdenisschriften, aan de geliefkoosde schrijvers van weleer en aan wat nu nog de stille vromen onderling kenden.

Verder sprak Dr. Kuyper ook nog op het noordelijk Zendingsfeest te Winschoten over de geestelijke krachtsbetooning, door hem en een dertigtal broeders uit ons land te Brighton bijgewoond. De Standaard, 21 Juli 1875.

Vervolgens werd den 5den en 6den Augustus te Amsterdam, ten huize van Dr. Kuyper, een kleine reünie gehouden van de Nederlanders, die de conventies te Oxford en te Brighton bezocht hadden. O.m. besloot men hier tot de uitgave van het maand-schrift: De Weg ter Godzaligheid. Voorts werd het dogmatisch standpunt, waarop men zich tegenover de Engelsche beweging te plaatsen had, breedvoerig besproken, en geadviseerd: 1o. scherp te onderscheiden tusschen het werk Gods en de yeelszins gebrekkige, menschenlijke voorstelling; 2o.

En, nu eens de statistische cijfers, die men zoo gemakkelijk betwifelen en betwisten kan, daar gelaten, zou men, ook met den besten wil tot optimistische waardeering, durven zeggen, dat binnen de grenzen der kerk de opgaande lijn zich het duidelijkst afteekent, dat de verbeteringsverschijnselen het in beteekenis winnen van de symptomen van verdorring en verkoeling, dat de (ik zeg niet tendens, maar) de kracht tot reformatie steviger is dan de kracht tot onderdrukking van het eertijds jong en vóórluovend ontsproten leven?

Om de vergelijking door tegenstelling zoo algemeen en duidelijk mogelijk te maken: Heeft de kerk in de laatste kwarteeuw méér invloed uitgeoefend op de wereld, dan de wereld op de kerk?

Ik vrees, dat het antwoord zal moeten zijn: ondanks den heroïeken opbouw van den vroeger vergeten en verwaarloosden arbeid, ondanks de wonderbaarlijke vertakking van christelijke organisaties, ondanks de geboorte en den groei der inwendige zending, is de kerk door de geweldig opdringende cultuur bedrukt geraakt, teruggedrongen, en, zoo wel wegens gebrek aan aanpassings- als aan weerstandsvermogen, innerlijk verzwakt.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Het genieten van muziek.

II.

Het gevoel voor schoonheid, bij weinigen totaal afwezig, bij zeer velen latent, kan door ernstige inspanning en geduldig oefenen tot een ongedachte ontwikkeling komen. Dit was de hoofdinhoud van het vorige artikel, en het blijft gelden, ook na wat ik nu ga zeggen. De ontwikkeling van het muzikaal gevoel vereischt de meest intense zelfwerkzaamheid van den mensch, maar we mogen evenmin uit het oog verliezen, dat de kunst van het genieten zoo iets heel eenvoudigs is! De ingewikkelde en vergevorderde techniek schijnt het wel moeilijker te maken (bijv. op het gebied van muziek en schilderkunst), maar vaak ontmoeten we toch menschen, die genieten, ook al zijn ze niet in alle opzichten „deskundig”.

Er zijn menschen, die niet kunnen genieten, omdat zij te traag en te zwaar zijn van structuur! Plato zegt in één van zijn dialogen (den Phaedrus), dat in de menschenziel een aangroei van vleugels begint, wanneer zij in verrukking geraakt voor de schoonheid der dingen. Hier is in een beeld het wezen van het genieten begrepen: het is een aanschielen van vleugels, een streven naar omhoog!

De platvloersche mensch geniet niet, omdat hij de aarde, waaraan hij als vastgenageld staat met met beide voeten, niet wil verlaten. Hij is alleen maar ernstig, en dat in den verkeerden zin des woords (want het is niet verkeerd ernstig te zijn): zijn ernst is synoniem met zwaarmoedigheid. En de vreugde van het genieten weet hij niet te bereiken, want hij kan zich niet verheffen boven de zware aarde! Hij komt altijd te laat, wanneer er iets te genieten valt: de zwaarte van

de heiligmaking als daad Gods te blijven belijden; en 3o. tegen allen zweem van volmaakbaarheidsleer ten stelligste te staan. Zie Zondagsblad, 18 Juli en 8 Aug. 1875. Op den avond van den tweeden reüniedag, 6 Augustus, werd nog in de Schotsche Zendingskerk een openbare samenkomst gehouden, waarbij de H.H. J. Brummelkamp, Joh. van 't Lindenhout, P. Huët, A. Kuyper en anderen als sprekers optraden, om de gemeente in den genoten zegen te doen deelen.

Nog stelde Dr. Kuyper in het Zondagsblad van 5 Sept.—31 Oct. 1875, aan de hand van Bijbel en Kerkleer, een onderzoek in naar het wezen der Verzegeling, terwijl hij in het nummer van 3 October de Hollandsche vertaling van Des Christens Heilgeheim door mevrouw Pearl-Smith, aanbeval als een voortreffelijk boekje, zoo voortreffelijk, dat hij den lust niet kon weerstaan er in de eigen kolommen van zijn blad een gedeelte uit over te nemen, en wel dat gedeelte, waarin de schrijfster het heeft over sommige kenteekenen eener toegewijde ziel. Daarin lezen we dan o.m.:

Wat nu hunne levenswijze aangaat, zoo zien wij altijd dat zulke Christenen vroeger of later hunne wereldsche vermaken laten varen; zij hebben geen smaak meer in het lezen van romans; ook niet in het dragen van kleindooden, maar nemen eene eenvoudige kleeding aan, zonder noodeloozen opschik; zij wenschen alle ijdele gebruiken te laten varen, alsook alle bloot zinnelijke genietingen. Ik heb opgemerkt, dat zij doorgaans het rooken van tabak er vroeger of later aan geven, ook het drinken van wijn en bier, behalve wat hun voor de gezondheid wordt voorgeschreven.

Volgens Dr. Kuyper droeg dit stuk zoozeer den stempel van een nuchteren, practischen, Schriftuurlijken zin, dat het hem vreemd voorkwam, hoe men, met zulke uitingen voor zich, de zoogenaamde Oxfordse beweging van dweperij, zoo niet van erger kon verdenken.

En na de Bijbelstudies over de Verzegeling begon hij nu in het nummer van 14 November een artikelreeks over Het Gereformeerde Vasten.